

RIMSKI NOVAC IZ PEĆINA HRVATSKE

IVAN MIRNIK

Arheološki muzej, Trg N. Zrinskog 19, YU-41000 Zagreb

Svi znademo što su pećine, spilje značile pračovjeku. Prethistorija poznaje pećine kao obitavališta čovjeka. S vremenom one mijenjaju svoju funkciju i sve manje služe kao mjesto za stanovanje, a sve više poprimaju kulturno značenje. Osobito u metalnom dobu znamo za jame u koje se bacaju *ex vota*, žrtvovani predmeti, katkada životinje. U antičko vrijeme pećina je σπήλιον, *caverna*, *spelaeum*, *specus*, *spelunca*, *cavum*, *caecum*, ili najčešće *antrum*.¹ Ona je ljeti hladno utočište za žege, a katkada je posvećena nekom božanstvu. Malo je koji antički pisac ili pjesnik koji ne spominje pećinu: *succedere antro* (Verg. *En.*, 5, 19), *subire antra* (Ovid. *Met.* 1, 121, 12, 417), *occulere se antro* (Valer. Flacc., 8, 1315), *antrum dioneum* (Hor. *Carm.* 2, 1, 39), *Idaeum* (Prop. 2, 23, 95), *Parthenia* (Id. 1, 1, 11), *Pierium* (Hor. *Carm.*, 3, 4, 40; Iuven., 7, 60; Rutil. *Itin.*, 1, 267), *Chironis* (Ovid. *Met.*, 2, 630), *antra egregii Caesaris* (Hor. *Carm.* 3, 25, 2), *arenosum* (u pješčanoj pustinji, Prop., 4, 1, 99), *Castalium* (Ovid. *Met.*, 3, 14), *abditā antra* (Ovid. *Met.* 13, 47), *caecum* (Lucan., 4, 301), *cavum* (Verg. *A.*, 3, 641), *curvum* (Valer. Flacc., 3, 635; *Sil.*, 6, 149), *frigida antra* (Ovid. *Met.*, 5, 349), *gelida* (Verg. *G.*, 6, 4, 509), *hederosum* (Prop., 4, 4, 3), *immania* (Verg. *A.*, 6, 11).

Kao što danas prolaznik baca novčić u neko od bezbroj Plitvičkih jezera, ili u Meštrovićev Zdenac života, tako su i u pradavno vrijeme ljudi običavali božanstvima spilja žrtvovati i novac. Pećine su bile i vrlo prikladno mjesto za skrivanje blaga (*deponere suaue pecunia in silvis, in antro*), te se u narodnoj predaji duboko uvriježila potsvjest o nekom zakopanom blagu u pećini. Tako je među ostalim Baltazar Bogišić u Lici u drugoj polovici prošlog stoljeća zabilježio zanimljivo kazivanje. Citiramo: »... Blago, koje vrag čuva, kažu, da se teško diže; jedva sa strašnjim i velikim molitvama, jevanđeljem i tamjanom može vrag s njega protjerati. U takovu pećinu kad se uđe, stane nešto po njoj strašno tutnjiti i grmiti, vrag preskače brzo kao munja s jednog kotla na drugi i tuče pržnicom po novcima, koji su u mjedenim kotlima i škrinjama (kovčezima) gvožđem okovanim. Na sred pećine stoji velik, dugačak stol, na njem sijaset blaga dragocjenog od svake vrsti i preko njega sablja od zlata. Sablju i zlatno možeš u ruku uzeti i razgledati, ali ništa ponijeti ne smiješ. Ako isto ponesesh, udare i drugi vragovi iz pećine na pržnice i takva jeka zaori, da ti od nje uha zagluhnu; vrag te stane pržnicom po glavi tući i neće te dotle da pusti, dokle ono, što si ponio, opet natrag ne metneš.«²

U nekoliko je slučajeva dokazano da narodna mašta nije bez osnova. Željeli bismo se na ovom mjestu osvrnuti na svega četiri pećine za koje se znade da su sadržavale i stari novac. U Arheološkom muzeju u Zagrebu čuva se nekoliko primjeraka srebrnika iz vremena rimske republike koji su oko godine 1896. otkriveni u Kukuruzovićevoj pećini³ kod Gornjeg Vaganca nedaleko Ličkog Petro-

vog Sela. Radi se o ostavi, ili o dijelu ostave,⁴ zakopane, kako se čini u drugoj polovici prvog stoljeća prije Krista. Novac pokazuje tragove visoke temperature, jer su tri komada oštećena vatrom, a jedan skoro sasvim rastaljen. Najstariji je denar Lucija Farsuleja Mensora, kovan u Rimu oko godine 75. prije n. e. Slijede srebrnici Manija Akvilija, sina Manijevog i unuka Manijevog, također iz rimske kovnice iz oko godine 72. pr. n. e.; Lucija Kasija Longina, također iz Rima iz godine 52. pr. n. e., te Gaja Vibija sina Gajeva i unuka Gaja, Panse, iz oko godine 49. pr. n. e. Najmlađi sačuvani denar je kovan u ime samoga Gaja Julija Cezara negdje na Istoku godine 48. pr. n. e. U istoj pećini je pronađen jedan *as* cara Kaligule (34–41 n. e.), kao i srebrni denar cara Antonina Pija (138–161 n. e.). Sav taj novac je muzeju poklonio Franjo Ritz godine 1896. Spomenimo i to da je u Donjem Vagancu iskopan i jedan zlatnik, *solidus*, bizantskih careva Leona III i Konstantina V Kopronima koji je u ove daleke krajeve zalutao iz uobičajene zone opticağa. Na kraju istaknimo da su blaga iz vremena rimske republike vrlo rijetka u našim krajevima.

U ovom kratkom popisu lokaliteta nalazi se i pećina Medvedica u Ogulinu.⁵ U njoj je god. 1913. prof. J. Poljak našao brončani novac cara Konstancija II (323–361).

Spomenutim se nalazištima pridružuju još dvije, za geologe i paleolitičare, važne spilje: Veternica i Vindija. Iz Veternice⁶ posjedujemo svega jedan primjerak novca cara Valenta (364–378), dok je materijal iz Vindije⁷ brojniji i dopušta neku određenu analizu. Prvi je novčić u predspiljskom prostoru Vindije otkrio pok. prof. Stjepan Vuković⁸ još godine 1929. Prema rukopisu, koji nosi naslov »*Podaci o rimskom novcu nadjenom u spilji Vindiji (predspiljski teren, mala bronca)*«, a koji mi je skupa sa cjelokupnim materijalom iz fundusa arheološke zbirke Gradskog muzeja u Varaždinu ljubazno stavila na raspolaganje kolegica Marina Šimek, može se nešto saznati o količinama rimskog novca nadjenim tih prvih godina iskopavanja. Do god. 1949. S. Vuković je iskopao još 34 komada novca, no oni su prigodom nestručnog čišćenja u samom muzeju propali. No, daljnjim je istraživanjima priticao novi materijal: god. 1950. dva komada, 1951. tri, 1952. jedan, 1954. sedam, 1955. dvanaest, 1956. pet, te 1958. sedamnaest, sveukupno 45 primjeraka. Isto je tako tijekom iskopavanja god. 1956. u predspiljskom terenu, u sloju II (crni humus), u zoni VI/1956, na dubini od 60 cm, u kvadrantu »R«, a na – 1 m od osi iskopano 14 komada novca. Inventirano je 30 primjeraka, uključujući i dva nadjena god. 1966., dok je 66 primjeraka poklonila Gradskom muzeju u Varaždinu udova S. Vukovića. Na žalost su ovi posljednji nadjeni u vrlo lošem stanju. Poučen lošim iskustvom S. Vuković je sav novac nadjen nakon god. 1950. osobno čistio elektrolizom i oni su danas u dobrom stanju.

Drugi dio obradjenog materijala iz spilje Vindije, sveukupno 43 primjerka, potječe iz iskopavanja akademika Mirka Maleza, koji ih je god. 1984. predao Arheološkom muzeju u Zagrebu i inicirao ovaj rad, na čemu mu se autor iskreno zahvaljuje. Dosta korodirani je novac iskopan u najgornjem sloju, u humusu. Svih 139 komada rimskog carskog novca iz Vindije moglo bi se smatrati kompleksom ostave (*Schatzfundkomplex*) votivnog karaktera. Najstariji je novac *as* cara Klaudija (41–54) iz rimske kovnice (katalog br. 10), a najmlađi bi bio kov Teodozija I (379–395), kojeg spominje J. Klemenc.⁹

Prvo je stoljeće zastupljeno s jednim komadom (0,72 %), treće s dva (1,44 %), a četvrto s 97,8 %. Od kovnica spomenimo Arelate (1 komad – 0,72 %), Akvileju (8 komada – 5,76 %), Rim (2 komada – 1,44 %), Sisciju (27 komada – 19,42 %), Sirmij (2 komada – 1,44 %), Tesaloniku (2 komada – 1,44 %), te Nikomediju (1 komad – 0,72 %); kod ostalih se primjeraka nije moglo odrediti iz koje kovnice potječu. Među vladarima četvrtog stoljeća zastupljeni su: Konstantin I s jednim primjerkom

(0,72 %), Konstancije II sa četiri (2,88 %), Konstant s jednim (0,72 %), Valentinijan I s 26 (18,70 %), Valent sa deset (7,19 %), Valentinijan I ili Valent sa dva (1,44 %), Gracijan s pet (3,59 %), te Valentinijan I do Gracijana s jednim (0,72 %) primjerkom. Najbrojniji su bez sumnje tipovi novca GLORIA ROMANORVM (31 komad – 23,30 %) i SECVRITAS REIPVBLICAE (42 komada – 30,21 %).

Na kraju podsjetimo i na skupni nalaz denara i antoninijana nadjen u nekoj spilji u Kranjskoj, s rasponom od Maksimina I do Valerijana i Galijena. *Terminus post quem* za tu ostavu je godina 260 (RIC V/1, 46, 94).¹⁰

Kukuruzovićeve pećina – Vaganac gornji (Gospić, Hrvatska)

A. Skupni nalaz

Ostava rimskih republikanskih denara, zakopana u drugoj polovici 1. st. p.Kr. Od pet sačuvanih primjeraka u sklopu numizmatičke zbirke Arheološkog muzeja u Zagrebu tri pokazuju tragove jake vatre. Svih pet primjeraka denara nabavljeno je godine 1896. od Franje Ritzsa.

1. Lucius Farsuleius Mensor, denar, Roma, c. 75. g. p.Kr. (AR, 17 mm, 2,59 g; AMZ, inventarska knjiga rimskog republikanskog novca, br. 504; Babelon I, 494, 2; Grueber I, 402–3; Crawford 406, 392, Ib.)

2. Manius Aquilius Manii filius, Manii nepos, denar, Roma, c. 72 g. p.Kr. (Crawford 71.) (AR, 23 mm, 7,75 g; AMZ, Inv. br. 291, Babelon I, 213,2; Grueber I, 416, 3364; Crawford 412, 401,1.)

3. Lucius Cassius Longinus, denar, Roma, c. 52 g. p.Kr. (Crawford 63.) (AR, 19 mm, 3,36 g; AMZ, Inv. br. 366; Babelon I, 332, 10; Grueber I, 494, 3930; Crawford 440, 413,1.)

4. Caius Vibius Caii filius Caii nepos Pansa, denar, Roma, c. 49 g. p.Kr. (Crawford 48.) (AR, 17,5 mm, 3,62 g; AMZ, Inv. br. 1001; Babelon II, 545,17; Grueber I, 509, 3973; Crawford 465, 449, 3a.)

5. Caius Iulius Caesar, denar, Istok, 48. g. p.Kr. (Crawford 47–46.) (AR, 16,5 × 18 mm, 3,44 g; AMZ, Inv. br. 584; Babelon II, 11,10; Grueber II, 469, 31; Crawford 471, 458,1.)

B. Pojedinačni nalazi

1. Caligula (37–41), as, Roma, 37–38 g. (AE, 27,5 × 30 mm, 8,58 g; AMZ glavna knjiga numizmatičkog odjela Inv. br. 475; BMC I, 154,45; RIC I, 117,30)

2. Antoninus Pius (138–161), denar, Roma, 156–157 (AR, 17 × 18 mm, 2,88 g; Cohen II, 368, 1021; RIC III, 57, 262; AMZ br. 2369; Franjo Ritz, pravnik, kupljeno 1896)

Medvedica (Ogulin, Hrvatska)

1. Constantius II (323–361), Cyzicus, 325–326; PROVIDENTIAE CAESS (AE, 17 × 18 mm, 2,18 g; RIC VII, 649, 38; AMZ br. 25. 766; poklonio prof. Josip Poljak iz Zagreba god. 1913.)

Veternica (Gornji Stenjevec, Zagreb, Hrvatska)

1. Valens (364–378), Siscia, 367–375; SECVRITAS REIPVBLICAE (AE, 17 × 18 mm, 2,52 g; RIC IX, 147, 15b, XVII; AMZ glavna inv. knj. br. 480. Primjerak našao dječak Josip Peharad na ulazu u spilju; Muzeju poklonio Djuro Hrvenjak iz Zagreba 10. V. 1950.)

Vindija (Donja Voća, Ivanec, Hrvatska)

Arelate

1. Gratianus (375–383), tip ?GLORIA NOVI SAECVLI, 367–375 (AE, 18 mm, 1,77 g; RIC IX, 66,3A; AMZ glavna inv. knj. br. 2209; iz iskopavanja akademika Prof. M. Maleza, stratum A-dolje (humus))

Aquileia

- Valentinianus I (364–375), GLORIA ROMANORVM, 364–367
 2. (AE, 17 × 18 mm, 1,54 g; *RIC* IX, 95, 7a, X; GMV br. 370; iz iskopavanja prof. S. Vukovića u predspiljskom terenu god. 1956.)
 3. GLORIA ROMANORVM, 364–367
 (AE, 17 × 18 mm, 2,08 g; *RIC* IX, 95, 7?; GMV br. 345a; našli gimnazijalci u predspiljskom prostoru listopada 1966.)
 4. SECVRITAS REIPVBLICAE, 367–375
 (AE, 17,5 mm, 1,36 g; *RIC* IX, 96, 12a, XVII; kao br. 1)
 5. ?Kao gore (AE, 18 mm, 2,30 g; kao br. 1)
 6. ?Kao gore (AE, 18 mm, 2,17 g; kao br. 1)
 Valens (364–378)
 7. SECVRITAS REIPVBLICAE, 367–375
 (AE, 17,5 mm, 1,50 g; GMV br. 365; iskopavanja S. Vukovića u predspiljskom terenu)
 8. GLORIA ROMANORVM, s.a.
 (AE, 18 mm, 1,56 g; kao br. 1)
 9. Valentinianus I ili Valens, SECVRITAS REIPVBLICAE, 367–375
 (AE, 16 × 18 mm, 1,32 g; *RIC* IX, 96, 12a–b, XIV?; GMV br. 406; iskopavanja S. Vukovića god. 1956. u predspiljskom prostoru, sloj II (crni humus), dubina –60 cm, kvadrant »R«, od glavne osi –1 m)

Roma

10. Claudius I (41–54), as, 41–50
 (AE, 27 × 29,5 mm, 9,18 g; *RIC* I², 128, 100; GMV br. 361; iskopavanja S. Vukovića u predspiljskom terenu)
 11. Gallienus (253–268), antoninianus
 (AE, 16,5 × 18,5 mm, 1,34 g; ? *RIC* V/1, 146, 180; GMV br. 411; kao br. 9)

Siscia

12. ?Diocletianus (284–305), ROMAEETERN, 285
 (AE, 22 mm, 2,17 g; *RIC* V/2, 248, 276; kao br. 1)
 13. Licinius I (307–323), follis, 313
 (AE, 20,5 mm, 4,80 g; GMV br. 369; kao br. 10)
 14. Neodredjeni vladar, tip FELTEMPREPARATIO, ?355–361
 (AE, 15 mm, 1,75 g; kao br. 1)
 Constantius II (323–361)
 15. FELTEMPREPARATIO, 357
 (AE, 18,5 mm, 2,0 g; *RIC* VIII, 278, 309, kao br. 1)
 16. VICTORIAEDDAVGGQN, 340–348
 (AE, 15,5 × 16,5 mm, 1,37 g; *RIC* VIII, 363, 188; GMV br. 371; kao br. 10)
 Valentinianus I (364–375)
 17. GLORIA ROMANORVM, 364–367
 (AE, 17 × 19 mm, 2,43 g; *RIC* IX, 146, 5a, XI; GMV br. 404; kao br. 9)
 18. GLORIA ROMANORVM, 364–367
 (AE, 17 mm, 2,21 g; *RIC* IX, 146, 5a, XVI; kao br. 1)
 19. SECVRITAS REIPVBLICAE, 364–367
 (AE, 17 mm, 2,26 g; *RIC* IX, 146, 7a, X; GMV br. 405; kao br. 9)
 20. SECVRITAS REIPVBLICAE, 364–367
 (AE, 18 mm, 2,12 g; *RIC* IX, 146, 7a, XXVII; kao br. 1)
 21. GLORIA ROMANORVM, 367–375
 (AE, 15 × 16 mm, 1,83 g; *RIC* IX, 147, 14a, X; GMV br. 357; kao br. 9)
 22. GLORIA ROMANORVM, 367–375
 (AE, 16 × 17 mm, 2,27 g; *RIC* IX, 147, 14a, XVI; GMV br. 359; kao br. 9)
 23. SECVRITAS REIPVBLICAE, 367–375
 (AE, 16 × 17,5 mm, 2,31 g; *RIC* IX, 147, 15a, X; GMV br. 367; kao br. 10)
 24. SECVRITAS REIPVBLICAE, 367–375
 (AE, 17 mm, 2,23 g; *RIC* IX, 147, 15a, XVI; GMV br. 373; kao br. 10)
 25. SECVRITAS REIPVBLICAE, 375–378
 (AE, 17 mm, 2,23 g; *RIC* IX, 149, 22a, XVI; kao br. 1)

Valens (364–378)

26. GLORIA ROMANORVM, 367–375
(AE, 16 × 18 mm, 2,69 g; RIC IX, 147, 14b, X; GMV br. 410, kao br. 9)
27. GLORIA ROMANORVM, 364–367
(AE, 19 mm, 2,40 g; kao br. 1)
28. SECVRITAS REIPVBLICAE, 367–375
(AE, 15 × 17,5 mm, 1,83 g; RIC IX, 147, 15b, X; GMV br. 364; kao br. 10)
29. SECVRITAS REIPVBLICAE, 364–367
(AE, 17 mm, 2,16 g; RIC IX, 146, 7b, XXVI, kao br. 1)
30. ?Kao gore (AE, 18,5 mm, 2,14 g; kao br. 1)
31. Valentinianus I ili Valens, GLORIA ROMANORVM, 364–367
(AE, 17 mm, 2,13 g; RIC IX, 146, 5, XVI; kao br. 1)
32. Valentinianus I ili Valens, SECVRITAS REIPVBLICAE
(AE, 17 mm, 1,28 g; kao br. 1)
- Gratianus (375–383)
33. GLORIA ROMANORVM, 367–375
(AE, 17,5 mm, 1,78 g; RIC IX, 147, 14b, X; kao br. 9)
34. GLORIA ROMANORVM, 367–375
(AE, 17 × 20 mm, 2,63 g; RIC IX, 147, 14c, XXXV; GMV br. 408, kao br. 9)
35. GLORIA ROMANORVM, 367–375
(AE, 17 × 18 mm, 2,01 g; RIC IX, 147, 14c, XXXVI; GMV br. 358; kao br. 2)
36. GLORIA ROMANORVM, 375–379
(AE, 18 mm, 2,08 g; RIC IX, 149, 21c, XVI; kao br. 1)

Sirmium

37. Constantius II (323–361), FELTEMPREPARATIO, 355–361
(AE, 17,5 × 18,5 mm, 2,32 g; RIC VIII, 389, 69; GMV br. 372, kao br. 2)
38. Valentinianus I (364–375), RESTITVTOR REIPVBL, 364
(AE, 16 × 17 mm, 1,51 g; RIC IX, 159, 6a, 1; GMV br. 368; kao br. 2)

Thessalonica

Valentinianus I (364–375)

39. SECVRITAS REIPVBLICAE, 364–367
(AE, 16,5 × 18 mm, 2,16 g; RIC IX, 176, 18a, XV?; GMV br. 403; kao br. 9)
40. SECVRITAS REIPVBLICAE, 364–367
(AE, 17,5 mm, 1,85 g; RIC IX, 176, 18a, XXXVIII; kao br. 1)
41. Valens (364–378), SECVRITAS REIPVBLICAE, 364–367
(AE, 17 mm, 2,38 g; RIC IX, 177, 18b, I; GMV br. 366; kao br. 10)

Constantinopolis

42. Valentinianus I ili Valens, SECVRITAS REIPVBLICAE
(AE, 14 × 17 mm, 1,62 g; kao br. 1)

Nicomedia

43. Galerius Maximinus (293–311), GENIOAV GVSTIOM, 308–310
(AE, 25,5 mm, 5,97 g; GMV br. 362, RIC VI, 562,54a; GMV br. 362, kao br. 2)

Neodredjena kovnica

44. Constantinus I (306/7 – 337), GLORIA ROMANORVM
(AE, 16,5 × 17,5 mm, 2,46 g; GMV br. 402; kao br. 9)
45. Neodredjeni car Konstantinove dinastije, FELTEMPREPARATIO
(AE, 16,5 mm, 1,98 g; kao br. 1)
46. Constantius II (323–361), VOT/XX/MVLT/XXX
(AE, 14,5 mm, 1,52 g; GMV br. 360; kao br. 9)
47. Constans (333–350), GLOR IAEXERC ITVS
(AE, 14 × 15 mm, 0,93 g; GMV br. 401; kao br. 9)
48. ?Iovianus (363–364), VOT/V/MVLT/X
(AE, 15 × 19 mm, 2,02 g; kao br. 1)
- Valentinianus I (364–375)
49. GLORIA ROMANORVM (AE, 17,5 mm, 1,82 g; kao br. 1)
50. Slično kao gore (AE, 18,5 mm, 2,21 g; kao br. 1)

51. Slično kao gore (AE, 18,5 mm, 1,71 g; kao br. 1)
52. SECVRITAS REIPVBLICAE (AE, 20 mm, 2,89 g; kao br. 1)
Valens (364–378)
53. SECVRITAS REIPVBLICAE (AE, 17,5 mm, 1,62 g; GMV br. 363; kao br. 10)
54. SECVRITAS REIPVBLICAE (AE, 15,5 × 17 mm, 1,43 g; GMV br. 409; kao br. 9)
55. GLORIA ROMANORVM (AE, 18 mm, 1,23 g; kao br. 1)
56. Valentinianus I ili Valens, GLORIA ROMANORVM (AE, 17 mm, 1,49 g; kao br. 1)
57. Valentinianus I ili Valens, SECVRITAS REIPVBLICAE (AE, 18 mm, 1,83 g; kao br. 1)
58. Slično kao gore (AE, 14 mm, 1,13 g; kao br. 1)
59. Valentinianus I – Gratianus, GLORIA ROMANORVM (AE, 12,5 × 15,5 mm, 0,85 g; okrahan; GMV br. 345b, kao br. 3)
60. Valentinianus II (375–392), SECVRITAS REIPVBLICAE (AE, 18 mm, 2,24 g; kao br. 1)

Neodredjeni carevi

61. GLORIA ROMANORVM (AE, 18 mm, 2,39 g; kao br. 1)
62. SECVRITAS REIPVBLICAE (AE, 18 mm, 1,28 g; kao br. 1)
63. Slično kao gore (AE, 17,5 mm, 2,40 g; kao br. 1)
64. Slično kao gore (AE, 17 mm, 2,18 g; kao br. 1)
65. Slično kao gore (AE, 16,5 mm, 1,47 g; kao br. 1)
66. Slično kao gore (AE, 17 mm, 1,20 g; kao br. 1)
67. Slično kao gore (AE, 16,5 mm, 1,53 g; kao br. 1)
68. Slično kao gore (AE, 18 mm, 1,40 g; kao br. 1)
- 69.–139. Loše sačuvani primjerci, od toga 66 komada iz iskopavanja S. Vukovića, koje je god. 1987 Gradskom muzeju u Varaždinu poklonila S. Vuković. Od toga je oko 10 komada tipa GLORIA ROMANORVM, a 15 tipa SECVRITAS REIPVBLICAE.

¹ Cf. npr.: *RE* 1/1 (1864) 1206, s.v. *Antrum* i dr.

² V. Bogišić, *Gragja u odgovorima iz različitih krajeva slovenskog juga* (Zagreb 1874) 405–406.

³ V. Redenšek, Topografski opis pećina u nacionalnom parku Plitvička jezera – *Nacionalni park Plitvička jezera* (Zagreb 1958) 317–318, 435. Najljepše zahvaljujem kolegici R. Drechsler-Bižić na upozorenju i posudbi ove rijetke knjige.

⁴ I. Mirnik, *Coin Hoards in Yugoslavia*, BAR, Internat. Ser. 95 (1981) 58, br. 146.

⁵ Cf. M. Malez, *Geol. vjes.* 10, 1956; 8–9, 1954–5.

⁶ *Praist. jug. zem.* 1 (Sarajevo 1979) 266–269.

⁷ *Ib.*, 270–273.

⁸ *Obavijesti Hrv. arh. dr.* 1/5, 1968, 10; M. Šimek, In memoriam Prof. Stjepan Vuković 1905–1974, *ib.* 7/1, 1974, 16–17; M. Šimek, *Stjepan Vuković, osnivač Arheološkog odjela Gradskog muzeja Varaždin* (Varaždin 1985) – sa cjelokupnom bibliografijom.

⁹ J. Klemenc, B. Saria, *Archaeologische Karte von Jugoslawien: Blatt Ptuj* (Beograd – Zagreb 1936) 75.

¹⁰ P. Kos, *The monetary circulation in the Southeastern Alpine Region ca 300 B. C. – A. D. 1000*, *Situla* 24 (1986) 116 (= FMRSI 467/2).

Summary

The most frequent Latin term for a cave is *antrum*¹ – a very convenient place for hiding treasures. The folklore of the Southern Slavs is full of tales about such treasures guarded in caves by the devil himself.²

The author discusses numismatic evidence from four caves in Croatia: the Kukuruzović Cave at Gornji Vaganac³ near Ličko Petrovo Selo, Medvedica near Ogulin,⁴ Veternica near Zagreb and Vindija near Ivanec – both Veternica⁶ and Vindija⁷ additionally being important Palaeolithic sites. Only two of these caves have produced considerable numismatic material. A hoard of Roman Republican coins was found in the Kukuruzović Cave prior to 1896⁴ – unfortunately the coins had been damaged by fire. In course of various field campaigns led either by S. Vuković⁸ or M. Malez 173 coins have been excavated at Vindija. Out of 139 of the coins from Vindija, held either by the City Museum in Varaždin or the Archaeological Museum in Zagreb, the earliest specimen was struck for Claudius (41–54) and the last was a coin of Theodosius I (379–395), mentioned by J. Klemenc.⁹ The bulk of the material belongs to the 4th cent. A. D. (97.8 %) and the mints represented are: Arelate (0.72 %), Aquileia (5.76 %), Rome (1.44 %), Siscia (19.42 %), Sirmium (1.44 %), Thessalonica (1.44 %) and Nicomedia (0.72 %). Emperors represented by various issues included Constantine I (0.72 %), Constantius II (2.88 %), Constans (0.72 %), Valentinian I (18.70 %), Valens (7.19 %) and Gratian (3.59 %). The most frequent types are SECVRITAS REIPVBLICAE (30.21 %) and GLORIA ROMANORVM (23.30 %).

A hoard of *denarii* and *antoniniani* found in a cave in Carniola with a *terminus post quem* of A. D. 260 is also mentioned.¹⁰

